

Gender budgeting – wyraz polityki równościowej w strukturze wydatków państwa i poszczególnych instytucji. Każdy budżet, zarówno na poziomie krajowym, jak i samorządowym, jest odzwierciedleniem celów politycznych realizowanych przez władze. Jeśli priorytet zostaje nadany równości płci, to w budżecie powinny znaleźć się konkretne alokacje finansowe na rzecz realizacji programów czy projektów równościowych oraz stanowienia urzędów ds. równego statusu kobiet i mężczyzn. Narzędzie *gender budget* umożliwia sprawdzenie, czy zadania i cele władz związane z równością grup są faktycznie uwzględnione w wydatkach, czy pozostają deklaracjami bez pokrycia. Koncepcja budżetowania uwzględniająca płeć, mimo że jest realizowana w przestrzeni politycznej na świecie od ponad 25 lat, po dziś dzień nie została całkowicie wdrożona w żadnym z budżetów krajowych. Jednakże od 1984 roku, gdy Australia po raz pierwszy wprowadziła „budżet kobiet” (Budlender, Elson, Hewitt, Mukhopadhyay 2002: 7), w ponad 60 krajach podejmowane są inicjatywy w zakresie monitoringu polityki fiskalnej i wprowadzania do niej zasad równości płci. Budżetowanie gender dotyczy z jednej strony podziału środków z uwzględnieniem potrzeb obu płci (cyklu budżetowego), a z drugiej skupia się na analizie przychodów do budżetu w postaci podatków, cel, opłat, akcyzy itd., z uwzględnieniem wpływu obciążeń fiskalnych na poszczególne płcie. Aby skutecznie budować budżety na poziomie lokalnym i krajowym, w sposób przeciwdziałający dyskryminacji i promujący wyrównywanie szans, należy dokonywać analiz, które uwzględniają podział na płeć (Govender 1996), a dodatkowo prowadzić badania jakościowe potrzeb zarówno kobiet i dziewczynek, jak i mężczyzn oraz chłopców. Nie wszędzie jednak zbiera się dokumentację, w której pojawia się podział na płeć, bardzo rzadko także konsultuje się projekty lokalne i krajowe (poza infrastrukturalnymi) z mieszkankami i mieszkańcami.

Kolejnym ważnym warunkiem jest wprowadzenie budżetów zadaniowych (Łapniewska 2005: 50). Budżet Polski od 2013 jest konstruowany w układzie zadaniowym w miejsce tradycyjnego, który w dużym stopniu był nieczytelny dla obywaterek, obywateli oraz polityków i polityczek. Do przygotowywania budżetów w nowym układzie zachęca się także jednostki samorządu terytorialnego (JST). Układ zadaniowy umożliwi powiązanie celów politycznych, które stawiają sobie rządzący, z konkretnymi alokacjami finansowymi na te cele (np. budowę stadionów albo przeciwdziałanie przemocy). Dzięki temu łatwo można oszacować, jaki udział w wydatkach budżetowych mają mężczyźni, a jaki kobiety. Zakładane cele polityczne, które odzwierciedla budżet, muszą odpowiadać wymaganiom obywaterek i obywateli, a także respektować umowy międzynarodowe, które Polska sygnowała: Powszechną Deklarację Praw Człowieka (UDHR), Pakt Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych (ICESCR), Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW) oraz Pekińską Platformę Działania (BPFA). Polska, jako członkini Unii Europejskiej, jest również zobowiązana do realizacji strategii *gender mainstreaming* (por. *gender mainstreaming*), co znalazło odzwierciedlenie w ustawie z 3 grudnia 2010 o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania. Traktat z Lizbony (13 grudnia 2007) wzmacnia wcześniejsze przepisy unijne dotyczące zakazu dyskryminacji ze względu na płeć. Art. 8 tej umowy wskazuje na działania, które powinna podjąć UE w celu wyeliminowania nierówności między płciami i promowania równości płci. Dodatkowo deklaracja nr 19 dołączona do traktatu lizbońskiego stwierdza, że państwa UE podejmą wysiłek na rzecz wyeliminowania wszelkich nierówności między płciami. Podstawy prawne nie mogą być jedynym gwarantem prowadzenia działań na rzecz równości płci. Dążenie do równości społecznej powinno

wynikać z etyki i respektowania sprawiedliwości. System rynkowy powoduje olbrzymie rozwarstwienie społeczne; aby je zniwelować, należy sięgać po narzędzia takie jak budżetowanie pod kątem płci i grup marginalizowanych. Realne wdrożenie takich budżetów musiałoby się rozpocząć od szkoleń osób odpowiedzialnych za kształtowanie polityki ekonomicznej, a po reformie budżetowej wydatki przeznaczone na pomoc kobietom i dziewczynkom pomogłyby im osiągnąć ten sam status społeczny, jaki mają mężczyźni i chłopcy. Na szczeblu rządowym konieczne jest włączenie wartości nieodpłatnej pracy do obliczeń PKB, co jest możliwe dzięki budżetom czasu ludności (GUS 2005), a także przygotowanie programów rekompensujących prace reprodukcyjne i opiekuńcze kobiet i mężczyzn (por. ekonomia). Dzięki tym działaniom ustawa budżetowa nie podważałaby zasady równości płci i awansu społecznego kobiet.

Budżetowanie gender nie oznacza podziału zasobów finansowych na dwie równe części, ale partycypację kobiet i mężczyzn w cyklu budżetowym oraz podejmowanie decyzji uwzględniających dobrostan obu płci. Procedura budżetowa obejmuje cztery fazy (Bałandynowicz-Panfil, Opacka 2005: 80–81): opracowanie projektu budżetu, jego uchwalenie, wykonanie i kontrolę. Kawestia płci powinna być brana pod uwagę na każdym etapie – przez osoby odpowiedzialne ze strony państwa/JST i osoby/podmioty monitorujące. Kraje uwzględniające równość i opinie grup defaworyzowanych zwiększają efektywność wydatków państwa/JST przez dostosowanie ich do potrzeb odbiorców. Dodatkowymi atutami *gender budget* są: przejrzysty proces i struktura budżetu, które pozwalają na ograniczenie korupcji, transparentna polityka budżetowa przyczyniająca się do zwiększenia odpowiedzialności państwa/JST za realizowane cele, ograniczenia polityki fiskalnej i włączenie głosów spoza sektora publicznego do debaty politycznej (organizacji

pozarządowych i mieszkańców), co wpływa na budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Budżetowanie pod kątem płci pomaga określić podstawowe potrzeby obu płci oraz problemy ludzi biednych i innych grup marginalizowanych, które przeważnie nie mają swoich reprezentantów.

Zofia Łapniewska

BIBLIOGRAFIA

- Bałandynowicz-Panfil K., Opacka U., 2005, *Analiza gender budget. Budżet wrażliwy na płeć*, Gdańsk: NEWW-Polska.
- Budlender D., Elson D., Hewitt G., Mukhopadhyay T. (red.), 2002, *Gender Budgets Make Cents – Understanding Gender Responsive Budgets*, London: The Commonwealth Secretariat.
- Govender P., 1996, *Foreword*, [w:] D. Budlender (red.), *The Women's Budget*, Cape Town: Institute for Democracy in South Africa (IDASA).
- GUS, 2005, *Budżet czasu ludności 1 VI 2003–31 V 2004*, Warszawa: Departament Statystyki Społecznej.
- Łapniewska Z., 2005, *Budżetowanie pod kątem płci narzędziem polityki równościowej*, [w:] M. Tański (red.), *Polityka równości płci na poziomie lokalnym*, Warszawa: OŚKa.
- Sharp R., Broomhill R., 2002, *Budgeting for Equality: the Australian Experience*, „Feminist Economics” nr 1(8).
- Wilkinson R., Pickett K., [2009] 2011, *Duch równości: tam gdzie panuje równość, wszystkim żyje się lepiej*, tłum. P. Listwan, Warszawa: Czarna Owca.